

**DRUSTVENO-EKONOMSKI UVJETI PROIZVODNJE VAŽNIJIH
PROIZVODA NA ODABRANIM LOKALITETIMA**

Obuhvatnost istraživanih poljoprivrednih gospodarstava

Istraživanja su bila locirana u pet subregija, odnosno u osam odabranih lokaliteta. Svaki lokalitet je prostorno ograničen na područje jedne općine. Slučajnim izborom odabrana su naselja, ukupno 46 seoskih naselja, u kojima su općom anketom obuhvaćena sva seljačka gospodarstva. Između njih odabrano je 53 gospodarstava u kojima je provedena dubinska anketa.

Osnovna jedinica u ovom istraživanju bila je seljačko gospodarstvo. Veličina uzorka je iznosila 1,4 posto od ukupnog broja 184 tisuća poljoprivrednih i mješovitih domaćinstava koliko ih je ustanovljeno popisom stanovništva 1971. godine u brdsko-planinskom području, odnosno 9 posto od 27 hiljada poljoprivrednih i mješovitih domaćinstava, koliko je statistika zabilježila 1971. u 8 odabranih lokaliteta.

Tabela 34 — Broj i struktura anketiranih domaćinstava

		Poljopr. i mješovita domaćin- stava 1971.	Broj anke- tiranih do- domaćin- stava 1978.	Postotak anke- tiranih
Dalmacija		5.259	478	9,1
Istra i Primorje	p f	1.184	141	11,9
Lika i Gorski kotar		6.544	619	9,4
Banija i Kordun		8.121	551	6,8
Slavonija		6.569	691	10,5
Ukupno		27.677	2.480	9,0

Organiziranost proizvodnje

Organizaciju poljoprivredne proizvodnje u osam ispitivanih lokaliteta vrši 25 osnovnih organizacija udruženog rada. U njima je zaposlen 1241 ranik. Raspoložu sa oko 148 hiljada ha poljoprivrednih površina od čega svega 20% obrađuju, odnosno 8,5% od ukupnih površina. Ostalih četiri petine društvenog zemljišta je dijelom neprikladno za iskorištavanje ili, još češće, ne mogu ga obrađivati postojeće organizacije, jer nisu kadrovski i materijalno osposobljene za to. Značajan dio društvenih površina obrađuje samo u općinama Slunj, 41%, i P. Slatina, 9,5%. U ostalim lokalitetima kultivira se od 0,6% u općini Knin do 14% u općini Delnice.

Osnovnu tehničku opremljenost poljoprivrede društvenih organizacija čini: 121 traktor, 541 traktorski priključak, 38 kombajna, te 25 kamiona.

Prosječna snabdjevenost mehaničkom vučnom snagom iznosi oko 2 KS na 100 ha, izuzevši P. Slatinu, gdje je to znatno povoljnije, 66 KS na 100 ha.

U strukturi sjetve na društvenim površinama prevladavaju žitarice sa oko 75%. Proizvodnja je ekstenzivna s prinosima od 1,1 do 1,8 t po ha kod pšenice, odnosno 1,5—2,5 kod kukuruza.

Stočarstvo, osim u općini P. Slatina, predstavlja minornu funkciju društvene poljoprivrede. U osam općina nalazi se u društvenom sektoru: 2392 goveda, 20.425 svinja, te 5773 komada ovaca. Osim stada krava na području Delnica cjelokupni stočni fond služi za proizvodnju mesa, dajući godišnje oko 3245 tona ukupnog prirasta.

Najveći dio poljoprivredne proizvodnje vrše seljačka gospodarstva. U njihovoj strukturi, na šest do osam lokaliteta, najveći dio proizvodnih kapaciteta nalazi se na mješovitim gospodarstvima. Ova raspolažu sa 56% poljoprivrednih površina u Gospiću do 86% u Kninu i Buzetu. U P. Slatini osnovu proizvodne strukture čine čista poljoprivredna gospodarstva, sa 44% ukupnih površina, a u Slunju su to staračka gospodarstva, sa oko 45% površina. Slična je distribucija i ostalih sredstava za proizvodnju. Staje za stoku u prvoj grupi lokaliteta nalaze se kod mješovitih gospodarstava sa 51—89%, skladišni prostor s 54—88% itd. Odgovarajući raspored po tipovima gospodarstava imaju proizvodna stada i stočarska proizvodnja u cjelini. U P. Slatini dominiraju čista poljoprivredna gospodarstva u strukturi sredstava za proizvodnju i samoj proizvodnji, a u Slunju su to staračka domaćinstva.

Troškovi proizvodnje

Troškovi proizvodnje ratarskih kultura najčešće su visoki, to ne dozvoljavaju stvaranje akumulacije za proširenu reprodukciju. U strukturi troškova najvažnija stavka na vlastite usluge, a odmah iza toga kupljen materijal. Prosječni ostvareni dohodak po radnom danu iznosio je oko 100 din.

U strukturi troškova stočarske proizvodnje najvažniju stavku čine materijalni troškovi. Učešće im se kreće u govedarstvu od 43 do 75%, svinjogojstvu 66 do 84%, ovčarstvu 70 do 83% i peradarstvu 66 do 95%.

Dohodak ostvaren po radnom danu u stočarskoj proizvodnji kretao se najčešće na nivou od oko 90 din. Po pojedinim proizvodnjama iznosio je: svinjogojstvo 97 din, ovčarstvo 88 din, govedarstvo 87 din i peradarstvo 80 din. Neznatan dio anketiranih gospodarstava imao je i gubitke u stočarstvu i znatno niži dohodak po radnom danu.

Uspješnije su poslovala ona gospodarstva koja drže veći broj određene vrste stoke i u čijoj strukturi ukupnog dohotka stočarstvo čini značajan izvor.

U cjelini, brdsko-planinska poljoprivredna gospodarstva imaju nisku koncentraciju poljoprivredne proizvodnje, s visokim troškovima i niskom nadnicom čija je najčešća vrijednost 90—100 din.

Reprodukcijnska sposobnost proizvođača

Veličina prosječnog dohotka u 53 detaljno snimljena gospodarstva je veoma neujednačena. Ukupni godišnji dohodak domaćinstva kretao se od 45.302 do 114.115 din. Niži od prosjeka imala su gospodarstva u P. Slatini, Slunju i Buzetu.

U strukturi ukupnog dohotka na prvom mjestu su primanja van gospodarstva. Ova učestvuju sa 35,5% kod gospodarstava općine Buzet do 85,8% u općini D. Lapac. U obrnutoj srazmjeri je dio dohotka ostvarenog radom na gospodarstvu. Njegov veći dio stvara se u stočarstvu. Samo u općinama Dvor i D. Lapac stočarstvo daje manje od 50% dohotka iz poljoprivrede. U ostalim općinama učešće stočarstva u formiranju dohotka iz poljoprivrede kreće se od 53% do 72%.

Karakter, veličina i struktura novčanih prihoda poljoprivrednih gospodarstava ispitivana je anketiranjem 2480 proizvodnih jedinica. Njihova veza s tržištem putem tržnih viškova je jako slaba. Svega 10,7% ukupnih novčanih primanja ostvareno je prodajom poljoprivrednih proizvoda. Povoljnije je stanje u općinama Knin i Gospić gdje ovi izvori učestvuju sa 17 odnosno 26%.

Najveći dio novčanih primanja pristiže izvan gospodarstva. Tu su dominantni prihodi iz radnog odnosa sa 59%, zatim slijede mirovine i invalidnine sa 30%, te povremeni rad i ostalo sa 11%.

Mješovita gospodarstva imaju najveće novčane prihode ne samo izvan poljoprivrede već i iz prodaje poljoprivrednih proizvoda. Čak su i staračka domaćinstva bolje opskrbljena novčanim sredstvima od čistih poljoprivrednih domaćinstava.

Poljoprivredna gospodarstva nisu u stanju iz vlastite akumulacije znatnije unaprijediti poljoprivrednu proizvodnju, ni svoj ekonomski položaj. Mješovita gospodarstva predstavljaju ekonomski, a onda i socio-demografski, snažniji segment brdsko-planinske poljoprivrede. U većini seljačkih gospodarstava već sada su osjetni manjkovi sposobne radne snage, što nameće potrebu ozbiljnog pristupa ekonomiziranju ovim osnovnim faktorom proizvodnje.